Јелена М. Павловић Јовановић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

DOI: 10.46793/KDNN25.175PJ
UDK: 821.163.41-93-1.09 Маринковић С.

ЈЕЗИЧКЕ И СТИЛСКЕ ОДЛИКЕ ЗБИРКЕ *ГДЕ ЗЕКА ПИЈЕ ВОДУ (ПЕСМЕ ЗА НАЈМЛАЂЕ ПО НАРОДНИМ МОТИВИМА)* СИМЕОНА МАРИНКОВИЋА[1]

Апстракт: У раду се бавимо анализом доминантних језичких и стилских поступака у збирци *Где зека пије воду?* Симеона Маринковића, која је заснована на народним мотивима. Народна поезија инспирише ауторе српске књижевности за децу од самог њеног постанка. Утицаји народне књижевности срећу се и код Змаја. Слични упливи могу се препознати и у савременој књижевности, што репрезентује одабрана збирка. У раду су праћене језичко-стилске доминанте у збирци. Утврђено је да је лексички систем ограничен на лексику из свакодневног живота. Такође, сведен је и репертоар синтаксичких јединица, при чему преовлађују просте реченице. Од зависносложених реченица доминира циљна реченица уведена општезависним везником *да*. Од стилских фигура јављају се ретко метафора, синегдоха и поређење. Честа је персонификација, али је ограничена на животиње. Запазили смо ефективно коришћење дијалога, контраста и модификоване словенске антитезе. Примећено је креативно коришћење црте, функционално транспоновање ономатопеја и креативно коришћење творбе речи. Алитерација преовлађује у брзалицама. Све ово чини да збирка *Где зека пије воду?* постане драгоцени сусрет деце најмлађег узраста са осавремењеним мотивима из народне књижевности.

Кључне речи: књижевност за децу, народна књижевност, српски језик, стилистика, Симеон Маринковић, *Где зека пије воду?*.

[1] Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије. (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада истраживача на акредитованим високошколским установама у 2026. години број: 451-03-33/2026-03/ 200198).

jelena.pavlovic@filum.kg.ac.rs, jeca.pavlovic.krusevac88@gmail.com

1. УВОД

У центру књижевности за децу јесте дете и његов свет (Милинковић 2011: 39). Овога је био свестан и народни певач, те је већи број жанрова народне поезије и прозе посвећен деци (Милинковић 2011: 40). Народна поезија је инспирисала и песнике за децу, као што је Јован Јовановић Змај. Утицајима народне поезије на стваралаштво Јована Јовановића Змаја детаљно се бавила Тамара Грујић у својој монографији *Змајево песништво за децу и усменокњижевна традиција* (уп. Грујић 2010).

Утицај народне књижевности може се пратити и у савременој књижевности за децу, посебно имајући у виду следеће: „Дете најстаријих времена, као и данашње, рађа се и одраста у свету речи, које за њега у почетку немају значење" (Милинковић 2011: 40). Репрезентативну илустрацију за утицај народне књижевности на савремено уметничко стварање чини збирка песама за најмлађе *Где зека пије воду?* Симеона Маринковића, објављена у издању Креативног центра (2015. године и поновљена издања)[2]. У поднаслову се овај утицај експлицира: *Песме за најмлађе по народним мотивима.* Збирка садржи следеће жанрове: проходалице, цупаљке, ташунаљке, успаванке, ређалице, разбрајалице, шаљиве песмице, песме уз игру, брзалице, загонетке и игре речима. Аутор збирке је Симеон Маринковић, наш познати методичар, оснивач издавачке куће Креативни центар и аутор бројних приручника и књига за децу.

Књижевност за децу је истовремено и књижевна уметност и утилитарна творевина (Спасић 2011: 46). У збирци *Где зека пије воду?* утилитарна функција упознавања деце са поезијом, развијања речника и логичког мишљења, као и увођења деце у народну књижевност преовлађује над чистом поезијом. Збирка *Где зека пије воду?* припада књижевности за децу 21. века, у којој се дете ставља у центар света (Спасић 2011: 47). Љиљана Пешикан Љуштановић (2022: 9) говори о суштинској повезаности традиционалне усмене књижевности и писане књижевности за децу на предшколском узрасту.

Циљ рада јесте анализа најважнијих језичких и стилских одлика збирке *Где зека пије воду?* Симеона Маринковића. Издвојићемо стилске доминанте по угледу на ранија истраживања језичко-стилских доминанти у поезији за децу (уп. Ковачевић 2019; Ковачевић 2024), али прилагођено специфичностима одабраног корпуса. Обрадићемо следеће: (а) тематске групе именица; (б) употребу личних имена; (в) специфичне одлике творбе речи; (г) употребу деминутива и хипокористика; (д) употребу лексике из народне књижевности; (ђ) употребу придева и придевских заменица у функцији епитета; (е) употребу глагола; (ж) употребу црте; (з) коришћење дијалошке форме.

[2] Ми смо се служили другим издањем из 2019. године.

Посебан одељак посвећен је анализи употребљених стилских фигура. Ради се о књизи намењеној раном детињству, односно периоду од краја прве до краја треће године, када о правој рецепцији књижевног текста не може бити речи (Ристановић 2011: 62). У методичкој литератури стихови из ове књиге Симеона Маринковића коришћени су као препорука за развој говора деце предшколског узраста, пошто има песама које су намењене старијем узрасту (посебно када је реч о жанру игре речима, загонеткама, ређалицама и брзалицама) (Спасић 2021: 35).

2. АНАЛИЗА

2.1. Тематске групе именица

Лексика је везана за свакодневна искуства деце и за њихово окружење, пошто писац за децу „настоји да бира управо оне речи које ће свет детињства и прве представе о животу дочарати на начин који одговара детету и могућностима његове перцепције" (Милинковић 2011: 41). То су најчешће именице које означавају породицу, животиње и свакодневне предмете. Нема именица које се везују за свет бајки и маште. Навешћемо по неколико неколико примера који илуструју најзаступљеније тематске кругове:[3]

(а) Дете и његова најближа породица: *бата*, *бака*, *мама*, *дедa*, *дете*, *кум*, *сека*, *син*, *унуче*;

(б) Животиње: *веверица*, *врабац*, *вук*, *голуб*, *гуска*, *зека*, *кока*, *крава*, *куца*, *коза*, *коњ*, *лептир*, *лисац*, *мацa*, *медa*, *миш*, *овца*, *петлић*, *пас*, *паче*, *патка*, *петао*, *пиленце*, *прасићи*, *препелице*, *пчеле*, *сова*, *сврака*, *свиња*, *соко*, *срна*, *теле*, *цврчак*, *чавка*, *ћурка*;

(в) Делови тела људи и животиња: *глава*, *грива*, *зуби*, *коса*, *кљун*, *крила*, *лице*, *ноге*, *ножица*, *реп*, *рог*, *рука*, *шапица*, *уста*, *уши*;

(г) Природа: *бара*, *ватра*, *дрво*, *извор*, *јама*, *кишица*, *ливада*, *море*, *обала*, *река*, *речица*, *трава*, *пећина*, *планина*, *поље*, *пут*, *шума*;

(д) Храна и пиће: *брашно*, *вода*, *грашак*, *жито*, *јабука*, *кашица*, *колач*, *кифла*, *кромпир*, *крушка*, *мед*, *млеко*, *палачинке*, *тесто*, *сок*, *чај*;

(ђ) Одећа и обућа: *ципела*, *чизма*, *џемпер*;

(е) Простор: *воденица*, *врата*, *кров*, *млин*, *подрум*, *сврашиште*, *соба*, *стан*, *улица*, *ћошак*;

(ж) Предмети: *бубањ*, *виолина*, *врећа*, *гитара*, *звоно*, *клупица*, *корпа*, *коритo*, *коса* (алатка), *љуљашка*, *сто*, *точкић*, *тротинет*, *труба, флашица*, *фрула*, *чаша*, *чигра*, *шоља*;

[3] Због ограниченог простора, нећемо навести све пронађене примере.

(ј) Називи за особу: *гост*, *дама, јунак*, *комшија*, *момак*, *музичар*, *ленштина*, *луче*, *првак*, *трчуљак*;

(и) Појаве у природи: *дан*, *Месец*, *Сунце*, *тама*;

(ј) Материјали и материје: *злато*, *свилица*;

(к) Покрет и акција: *корак*, *ливање*;

(л) Апстрактне именице: *висина*, *воља*, *време*, *лалама*, *име*, *мана*, *музика*, *песма*, *страна*, *сан.*

Примећује се да су лексеме које означавају животиње везане за подручје Србије, а у питању су и ликови у народним причама о животињама (*зец*, *вук*, *лисица*, *медвед*), као и домаће животиње. Поред основног облика, јавља се често и деминутивни облик исте лексеме (*реп – репић*, *пут – путић*, *каша – кашица*, *колач – колачић*, *кифла – кифлица*, *мачка – маца*, *мачак – мацан*, *деца – дечица*).

2.2. Употреба личних имена

Списак личних имена је ограничен. Углавном су у питању скраћена имена: *Беца*, *Владица*, *Јована*, *Јова*, *Тања*, *Сава*, *Стева*, *Тамара*, *Весна*, *Владислав*, *Влада*. Име *Беца* у стиху *Један мали Беца ухватио зеца* (Маринковић 2019: 14) настало је према изразу *Јеца ухватила зеца.* Име *Владица* односи се на малу девојчицу и уведено је због риме (*Пуна нам је флашица*, / *попиће је Владица* (Маринковић 2019: 16). Имена *Јована*, *Јова*, *Тања*, *Сава* налазе се у успаванкама и представљају спој традиционалних мушких имена из народних успаванки (*Јова*, *Сава*[4]) и модерних женских имена (*Јована*, *Тања*). Имена *Тамара*, *Весна* и *Владислав* односе се на три мачке.

Шири списак словенских имена налази се у песми „Имена", која има за циљ да развије говорне способности деце. Песма се заснива на творби речи, при чему се даје корен од кога су настала одговарајућа изведена и сложена имена (*добар - Добрица*, *Добрила*, *Добриша*; *мио – Милоје*, *Милица*, *Милиша*; *миран – Љубомир*, *Мирослава*, *Мирољуб*; *славан – Славица*, *Славиша, Славољуб*; *радан – Радиша*, *Радица*, *Радивоје*; *страшан – Страхиња*, *Страшимир*, *Сташивоје*). Постоји промена у културном обрасцу у уметничкој обради жанра успаванке код Симеона Маринковића у односу на традиционалну усмену успаванку, која је по правилу намењена мушком детету и, по изузетку, женском детету (Пешикан Љуштановић 2011: 14–15; Пешикан Љуштановић 2022: 23–24).

[4] Најновије истраживање имена у народним успаванкама наводи следећи каталог имена: Јово, Сава, Радован, Радивоје, Мита, Митар, Петко, Петар, Дејан, Влатко, Риста - за мушку децу, Цајка, Марче, Јелена, Фата, Харсла - за женску децу (Ђорђевић 2025: 26).

2.3. Поигравања творбом речи

Досадашња истраживања указала су на значај игроликог приступа творби речи за усвајање лексике на предшколском узрасту (уп. Мићић, Вукомановић Растегорац 2016; Воркапић 2023). На игроликом приступу творби речи заснива се песма „Ко шта ради" (Маринковић 2019: 90). У њој се граде агентивне именице од глагола суфиксима *-ач* и *-ар*. Аутор даје два примера у прва два стиха. Друга два стиха су у облику питања: *Ако* ***певач*** *пева, / ако* ***зевач*** *зева / а ко онда снева?/ а ко се задева*. Очекује се да дете одговори *сневач* и *задевач*, чиме богати речник. Слично је у другој строфи: *Ако* ***кувар*** *кува,* / *ако* ***чувар*** *чува,* / *а ко онда кује,* / *а ко намиГује?*. У другој строфи одступа се од шеме у одговору, пошто је *ковач* тај који кује. Код друге именице још више се изневерава очекивање, пошто је одговор *девојчица која намиГује* (девојчица је на илустрацији уз песму). Ова песма намењена је деци старијег предшколског узраста и служи за богаћење речника и логичког размишљања.

2.4. Деминутиви и хипокористици

Коришћење деминутива и хипокористика представља стилску доминанту у овој збирци. Деминутиви у књижевности за децу јављају се већ у предзмајевској епоси (Вукомановић Растегорац 2016: 98). Њима се именују млада бића, те се указује на свет из дечије перспективе и показује разумевање аутора за дете и његове потребе. Користе се када се дете обраћа другим младим бићима. Налазимо их у:

(а) проходалицама: *Једно дете кренуло*, / ***ножицу*** *је пружило*. // *Зīазило је* ***барицу***, *поīазило* ***травицу***. // ***Травица*** *се чуди* (Маринковић 2019: 9)[5];

(б) цупаљкама: *Када млеко*, / *попије*, / ***ручице*** *да* / *сакрије* / *у* ***кревеТић*** / *под* ***јорīанчић***, / *а* ***īлавицу*** / *на* ***јасТучић*** (17);

(в) ташуналькама: *Тапа, Тапа,* ***ручицама***, / *као зека* ***шапицама*** (23);

(г) успаванкама: *Буји, паји,* ***синак*** *мој, / нек Те īрли* ***санак*** *Твој* (30);

(д) разбрајалицама: *Риба плива* / *у* ***речици***, / *маше репом* / *ка* ***дечици***. // *Махнула им* / ***репићем*** / *да потрче* / ***пуТићем*** (40);

(ђ) песмама о животињама: *Ишô* ***зека*** *кроз шуму*, / *опазио* ***лију*** *куму* (48);

(е) песмама за игру: *Па седоше на* ***клупицу***, / *држе шапу за* ***шапицу***. / *Тап*, *Тап на* ***клупицу***,/ *цап, цап за* ***шапицу***. // *Дође време за* ***кишицу***, / *склонише се под* ***клупицу*** (69);

(ж) брзалицама**:** *ПролеТоше* ***пТићи препелчићи*** (76);

[5] Сви стихови цитирани су према издању Маринковић 2019, те ће у наставку бити наведени само бројеви страна.

(з) загонеткама: *Бели* ***лептирићи*** */ сишли са висине* (85);

(и) играма речима: *да је* ***мишић*** *не ошиша* (95).

Грађени су суфиксима[6] *-ица*[7] (*ножица*, *флашица*, *ручица*)[8], *-ић* (*кревећић*, *јорганчић*)[9], *-енце*[10] (*пиленце*) и *-ак*[11] (*синак*, *санак*, *трчуљак*).

Стилематичност деминутива срећемо у примеру *Таши*, *таши*, *ташица*, */ стигла кући кашица*, у коме се, да би се постигла рима, деминутив гради од лексеме *таши.* Комбиновање ефекта риме и грађења деминутива од суфикса *-ак* налазимо у једној успаванки: *Буји, паји, синак мој / нек те грли санак твој* (30). Стилематични су и примери изведени суфиксом *-ак*, који директно асоцирају на народну књижевност. Хипокористично именовање *трчуљак* пронађено је у брзалици за слово Т: *Тротинет тера тршави* ***трчуљак*** (77).

У проходалицама се указује на перспективу одраслог који с љубављу гледа на дете и прати га на путу усвајања првих корака: *Једно дете / кренуло, / ножицу је / пружило. // Згазило је / барицу / погазило / травицу* (9). Сличну улогу имају и у једној цупаљки, када сликају предмете мањих димензија који окружују дете, али сугеришу љубав и пажњу онога ко о детету пише: *Када млеко / попије, / ручице да / сакрије / у кревећић / под јорганчић, / а главицу / на јастучић* (17). У једној ташунаљки указују на то и да мало дете има улогу у оквиру домаћинства: *и водице донела / нахранила пачиће / испекла* ***колачиће*** (20). У другој ташунаљци указује или, тачније, антиципира снагу брата: *Ручице му јаке / набраће нам јабуке* (21). У успаванкама служе за обраћање детету од миља: *Нунај, нунај, нуце-це, / моје златно пиленце* (31). Деминутиви служе и за апострофирање животиња: *Хој*, *петлићу*, *шаренићу* (35); *Хајде скочи, зечићу* (54); *Хајд', коњићу*, *ти појури* (56). У једној разбрајалици деминутиви сугеришу умањеност дечијег света: *Махнула им / репићем / да потрче / путићем* (40).

---

[6] О грађењу именичких деминутива у савременом српском језику в. Јовановић 2010.

[7] Ради се о најпродуктивнијем суфиксу за грађење деминутива од именица женског рода (Јовановић 2010: 57). Грађење деминутива овим суфиксом препоручује се као језичка игра на предшколском узрасту (Спасић 2021: 30).

[8] Ради се о суфиксу за грађење деминутива код именица женског рода који је јако склон лексикализацији (уп. Јовановић 2010: 61; Клајн 2003: 115). Такав је случај са неким лексемама које срећемо у збирци – *кашица*, *флашица.*

[9] Иван Клајн га наводи као најважнији суфикс за грађење деминутива у мушком роду (Клајн 2003: 108).

[10] Ради се о суфиксу за грађење деминутива од именица средњег рода (Клајн 203: 202).

[11] Суфикс *-ак* у овим случајевима има хипокористично значење (уп. Јовановић 2010: 51). Облике *синак* и *санак* налазимо у предзмајевском периоду (Вукомановић Растегорац 2016: 99).

2.5. Изрази из народне књижевности

Лексика из народне књижевности често се користи. Налазимо ономатопеје, узвике и устаљене изразе: ***Оп, цуп, на калуп*** / *трчи зека* ***трупа, труп***. (14); ***Таши, таши, танана*** / *мамина је Јована* (20); ***Нина, нана, нина, нај*** / *спавај, Тања, не устај* (29); ***Буји, паји***, *синак мој* (30); ***Нуна, нана, нуна, нушке*** / *На дрвету зреле крушке* (31). Неки изрази су устаљени и директно преузети из народне књижевности (*опа цупа*; *нина*, *нана*; *нунај*, *нинај*; *буји*, *паји*; *таши*, *таши*). У ташунаљкама и успаванкама јављају се иновације да би се постигла рима: ***Таши, таши, ташица*** / *стипла кући кашица* (20), ***Ташун, ташун, та, та*** / *корпа је од злата* (21), ***Таши, таши, таче*** / *дотрчало мече* (22), ***Нунај, нинај, нуце-це*** / *моје златно пиленце* (31). Устаљени изрази који се срећу у успаванкама служе да успоставе ритмичност песме (Маринковић и др. 2022: 159), која прати покрет љуљања. Исту улогу имају и у цупаљкама.

2.6. Придеви и придевске заменице у функцији епитета

Придеви и придевске заменице не користе се често. Углавном су референцијалног карактера и односе се на реалије из стварног света. Могу бити:

(а) присвојни придеви и присвојне заменице, којима се означава блискост детета и члана породице: *Кашицу ће* ***татин*** *син* (20), ***моја*** *Јову не буди* (28);

(б) придеви за боје, блиски сталним епитетима из народне књижевности: *моје* ***златно*** *пиленце* (31), *Да донесе* ***белој брашна*** (37), *Цврчи цврчак на* ***црном*** *трну* (77);

(в) придеви који означавају неку особину предмета (величину, текстуру, топлоту), коју дете треба да усвоји: *Спремила сам* ***топлој*** *млека* (16), *на дрвету* ***зреле*** *крушке* (31), *Видећемо* ***малој*** *зеца* (31), ***Брзој*** *коња имам ја* (56), *Два извора* ***бистре*** *воде* (82).

Присвојне заменице указују на блискост детета са чланом породице, а посебно је та присност и заштитничка улога изражена у жанру успаванки. Овде спадају и релациони придеви, који означавају блискост и заштитничку улогу члана породице. Придеви који означавају боје блиски су сталним епитетима у народној поезији (посебно *коњ врани*), и они су ограничени на основне боје (*бела*, *црна*, *црвена*, *зелена*): *бело* брашно, *бела* свилица, *црни* трн, *црвене* чизме, *зелена* ливада. Други епитети су такође блиски сталним епитетима у народној поезији (*брзи коњ*, *бистра вода*).

Стилематичност[12] се постиже постављањем придева и присвојних

[12] Милош Ковачевић, истичући разлику између стилематичности и стилогености, каже да

заменица у постпозицију, чиме се уноси поетска нота у утилитарну збирку: *Кромпир је за **дете моје*** (15), *Нек те грли **санак твој*** (30); ***Коњ врани, разиграни,** вришти, скаче* (41), *На **ливади зеленој*** (54), *Вук, па лисац, **медвед снажни**, / сви су сврaки били важни* (60), *Једна коза **рогата** / била нешто љутита* (64), *Једна крава **стара** / у бубањ удара* (65). У примеру *коњ врани, разиграни* постављање у постпозицију доприноси убрзавању ритма, док се у другим песмама то чини због риме.

Глаголи

Примећује се честа употреба крњег перфекта. Налазимо га у проходалицама, цупаљкама, ташуналькама, ређалицама: *Моје дете* / ***шетало***, / *до маме* / ***дошетало!*** (8), ***Мотала, мотала** / свилицу* (24), ***Ишô** зека кроз шуму*, / ***опазио** лију куму* (48), *Мачак **дошô** с улице* / *и **донео** кифлице* (68). Крњи перфекат указује на резултативност (Танасић 2005: 397) и убрзава динамику текста.

У збирци се јавља и перфекат: *Па **је** зеца **питао*** / *где **је** досад **скитао*** (14), *Мамина **је** Јована / јутрос рано **устала*** / *и водице **донела**,* / ***нахранила** пачиће* / ***испекла** колачиће!* (20), *На ливади зеленој* / ***играла се** деца, / **повела су** са собом / и маленог зеца* (54), *Кад **је жито самлела***, / *брашно кући **донела*** (70). Перфекат означава позадинску радњу и атмосферу. Успорава ритам и јавља се у песмицама наративног тона. Такође, перфекат је чест и у уводним деловима.

Најчешћи глаголски облик у збирци је презент, и то презент глагола несвршеног вида. Њиме се означава ситуација која се непосредно дешава и чији је протагонист дете или животиња. Ове ситуације су најближе детету које директно поима свет око себе: *Травица **се** / **чуди***, / *мама дете* / ***љуби*** (9), *Ово дете* / ***шета***, / *цицела му* / ***смета*** (10); *Коњ врани*, / *разиграни*, / ***вришти**, **скаче** / као чигра.* / *Грива му се* / *пољем **вије***, / *репом **шиба**,* / *ногом **бије*** (41).

Презент глагола свршеног вида указује на резултат радње коју дете може непосредно да види и чије последице може да осети, као и финалност или намеру (у примерима *да кључне*, *да накоси*): *Када млеко **попије**, / ручице да **сакрије*** (17), *Дотрчало паче* / *да **кључне** колаче* (22), *Да **накоси** сочне траве* (36). Презент глагола свршеног вида доминантна је карактеристика ређалице „Деда", у којој је нагласак на крајњем резултату (испеченим палачинкама).

Футур се не користи често и обично означава активност која непосредно следи након онога што се изговори. Односи се на активности деце или животиња. Изузетак је „Ташуналька" са бајковитим мотивима, блиска

„стилемски аспект подразумијева истраживање форми стилема, тј. начине оформљења стилема, а стилогени аспект подразумијева оцјену функционалности, односно функционалне вриједности стилема" (Ковачевић 2015: 324).

народној поезији, у којој мајка говори да ће им брат набрати златне јабуке. Футур се користи и као обећање малој деци: ***Украшће*** *их један миш* (15), *Пуна нам је* / *флашица*, / ***попиће је*** / *Владица* (16), ***Изнеће*** *је бата* / *на сунчана врата* (21), ***Ићи ћемо*** *на ливаду, / да беремо белу раду* / ***Видећемо*** *малоī зеца* (31).

Императив се често користи. Примери са императивом укључују обраћање детету, животињи или предмету, а уносе динамику и интерактивност: *Хеј, ципело*, / ***не сметај!*** (10), ***Бежи***, *мишу*, / ***не кради*** (15), ***Мотај, мотај***, / *ручице* (24), *ој ти, куцо, сад* ***не лај***, / *ти, петлићу*, ***не певај***, / *моīа Јову* ***не буди***, / ***нека*** *Јова слатко* ***спи*** (28), ***Дај***, *мацане, Лени* ***дај***, / *друīо нешто ти* ***ручај*** (68), *Хајде, моја кравице*, / ***напаси се*** *травице* (71). У проходалицама означава обраћање старијих чланова породице најмлађем члану. У успаванкама императив служи да детету укаже на конкретну активност (*спавај, не устај)*. У песмама о животињама део је хумора.

Од осталих глаголских облика јављају се:

(а) плусквамперфекат: ***Били су се уплашили***, *на обали сви остали* (67);

(б) аорист: *Па* ***седоше*** *на клупицу*, / *Држе шапу за шапицу. / Тап, тап на клупицу.* / *цап, цап за шапицу*. // *Дође време за кишицу*, / ***склонише*** *се под клупицу* (69); ***Пролетоше*** *птице препелице,* ***пролетоше*** *птићи препелчићи, па* ***слетоше*** *у препеличје поље* (76);

(в) потенцијал: *Кашицу* ***би хтео*** *зека* (20).

Плусквамперфекат, аорист и потенцијал су глаголски облици за које се не очекује да их усвоји дете коме је намењена збирка. Користе се да онеобиче наративне песме као што је песма „Пливање", у којој плусквамперфекат означава преокрет. Аорист у песми „Мачак и маца" и у ређалици служи да онеобичи израз и да песмицу учине занимљивом. Потенцијал у ташунаљци служи да подстакне дете да једе.

Употреба црте

У збирци је запажена и стилематична употреба црте: *Хајде – корак*, / *Хајде – два* (8), *Кромпир је* / *за дете моје*. / *Ето – то је*. / *Ето – то је* (15), *Мачке – виолину*, / *овца – песму фину* (65), *Он те шиба –* / *ти жмуриш* (85), *Ко је добар – тај је Добрица, / Добрила и Добриша* (92), *А сад чудо да видиш –* / *тад изађе страшни миш* (95), *Кад се пробудио*, / *у соби – тама* (73). У проходалици црта означава паузу између два корака и сугерише стрпљење одраслог који чека дете. У цупаљци уз речцу *ето* означава паузу. У песми „Музичари" црта указује на недостајући глагол (*мачке* [*свирају*] *виолину*, *овца* [*пева*] *песму фину*). У загонеци „Ветар" упућује на разлику између очекиване реакције на ветар и онога што се дешава. У песми „Шта би било кад

би било" означава паузу пре очекиваног тренутка, који антиципира именица *чудо*. Постоји контраст између онога што је очекивано (велико чудо) и онога што се заиста десило (долазак миша). У песми „Влада" црта прати психолошко стање детета које се плаши мрака.

Дијалошка форма

Дијалошка форма користи се као стратегија питања и одговора ради побуђивања дечије радозналости: ***Па је зеца питао / где је досад скитао***. // *Зека му је рекао* / ***да је баку чекао*** (14), *Где зека пије воду? Ту*, *ту*, *ту!* (25). Питања и одговори могу бити у форми индиректног говора, као у цупаљки, или могу бити у форми директног говора, који прати конкретну активност, као у песми „Где зека пије воду?", у којој је дато и упутство у фусноти: „На постављено питање дете прстом једне руке дотиче длан друге руке" (25).

Дијалоге и драмске структуре налазимо у неколико песама.[13] На тај начин се песме приближавају детету и радња се чини занимљивијом: *А ти мама*, *зар не видиш? Украшће их један миш. Бежи, мишу, не кради, то се тако не ради* (15). Дијалошка форма је карактеристична за ређалице.[14] Ређалица „Код баке" (34) састоји се од ређања низа питања и одговора.

Таши, таке, таши, таке
Били смо код баке.
Шта сте јели?
Палачинке.
Са чиме су?
С медом.
А шта после?

(Маринковић 2019: 34)

Стилске фигуре

У ређалици „Деда" јавља се синтаксички паралелизам. Девет пута се понавља структура питања и одговора. Почиње главном реченицом: *Деда оде до подрума.* Одговор је увек у форми циљне реченице и у њој се налази свршени глагол којим се означава неки циљ (*да* + главни глагол + објекат: *да донесе оштру косу*, *да накоси сочне траве*).

Синтаксички паралелизам налазимо и у ређалици „Ко шта ради". Песма се састоји од две условне реченице, у којима се налази везник *ако*, девербативне агентивне именице у функцији субјекта и коренског глагола у

[13] Дијалошка форма карактеристична је за књижевност за децу (Ковачевић 2024: 70).

[14] Ређалице су намењене деци старијег узраста. Њихова дијалошка форма мотивише дете да логички размишља (Милинковић 2011: 40).

функцији предиката. Ова песма је утилитарног карактера и има за циљ да обогати речник детета кроз поигравање творбом речи. Други део се састоји од питања у форми супротне реченице са упитном речју *ко* и глаголом:

Ако певач пева,
Ако зевач зева,
А ко онда снева,
А ко се задева?

(Маринковић 2019: 90)

Ономатопеја се често користи, што је у складу са педагошким начелима која препоручују коришћење ономатопејских речи за развој говора (Спасић 2020: 175): *Жедни су ми пилићи*, / *све пијучу* ***њиу-њи***! (35), ***Мау***, ***мау*** / *немам ману*! (50), *Ћурчићи* ***њћоре*** *и* ***њерећају*** (77). Ономатопеје се користе и за убрзавање ритма и наглашавање поенте: *Коза пређи роїом* / *и удара ноїом*: ***Туп!*** (64).

Поновљене ономатопеје могу се функционално транспоновати. Тада имају функцију глагола, што је у складу са начином на који најмлађа деца користе језик (Спасић 2020: 173): ***Тап***, ***тап*** *уз улицу*, / ***цап***, ***цап*** *за шапицу* (69), *Из планине* / ***пуњ***, ***пуњ*** / *па у море* / ***буњ***, ***буњ*** (84).

Персонификација није честа. Највише се везује за биљке и животиње:

(а) биљке: *Травица се чуди* (9);

(б) животиње: *Једна сврака вредна била боїат ручак припремила* (60), *Гуске у трубе дувају* (65).

Среће се апострофа неживих предмета и, чешће, животиња: *Хеј,* ***ципело****, не сметај!* (10), *Хој*, ***петлићу, шаренићу****, куда идеш?* (35).

Алитерација је карактеристична за брзалице,[15] које служе развоју говора код деце (Спасић 2021: 20)[16]. Јавља се алитерација сугласника *П*, *С*, *Т*, *Ч*, *Ћ*, *Ц*, *Ђ*, *Ш*:

(а) алитерација сугласника *П*: *Пролетоше птице препелице, пролетоше птићи препелчићи*, *па слетоше у препреличје поље* (76);

(б) алитерација сугласника *Ћ*: *Ћути ћутљива ћурка у ћошку. Ћурчићи ћуњоре и ћерећају* (77).

Метафора није честа, пошто је збирка намењена најмлађој деци. Међутим, метафора је честа у загонеткама, које служе да развију размишљање

[15] Брзалице служе за развој говора у свим фазама школовања (Милинковић 2011: 40).

[16] Јелена Спасић препоручује брзалицу за слово *Ч* као говорну игру за развој говора деце предшколског узраста: *Четири чавке* / *чај чекају* / *чавчићи чуче* / *и чаврљају* (Маринковић 2015: 77, према Спасић 2021: 20; исто и у Маринковић 2019: 77).

код старије деце. Ради се о најсложенијем облику народне загонетке, који је регистрован и код Јована Јовановића Змаја (Грујић 2010: 52): ***Два извора бистре воде*** *свуд по свету мене воде* (82), ***У звону стоје бели лептири*** (83), ***Гвозден коњ гвозденим путем путује*** (86).

У песми „Сврака" среће се модификована словенска антитеза. Изостаје први део којим се ситуација онеобичава. Прво се наводи позитивна ситуација, а затим одрицање:

Сваком госту сипа кашу,
колач, сока пуну чашу.
Али врапца није звала,
њему ручак није дала.

Није дрва донео,
нит је ватру ложио,
нит је кашу кувао
нити сок направио.

(Маринковић 2019: 60–61)

Песма „Није него" заснована је на контрасту, при чему се контрастирају основне супротности. У овој песми у форми синтаксичког паралелизма *није – него* супротстављају се прави антоними[17]:

Није – него
Није црно, него бело
Није тужно, но весело

Није тешко, него лако
Није слабо, него јако

Није вруће, него хладно
Није ситно, него гладно

(Маринковић 2019: 91)

Бајковиту обраду народних мотива налазимо у ташуњаци у којој се помињу мотиви из народне поезије *брат*, *злато*, *Сунчева врата* и *јабуке*. Ово је једина песма у којој се евоцира свет фантастичног и митолошког. По мотиву сунчаних врата ова песма је блиска песми „Вила зида град", у којој су „Једна врата сва од злата" (Караџић 1841: 152, песма 226). На тим вратима од сувог злата вила удаје сина, што сврстава и ову прераду Симеона

[17] О критеријумима за одређивање антонима в. Драгићевић 2007: 266–267.

Маринковића у песме са женидбеним мотивима, што је случај и са Змајевим ташунаљкама (Грујић 2010: 75–76). Мотив љубави брата и сестре обичан је у народној поезији, а касније и код Јована Јовановића Змаја (Грујић 2010: 72–73). Народни мотив је и јабука, која се појављује и код Змаја и у народној књижевности (Грујић 2010: 73–74). Ова песма је слична и песми „Сунчева сестра и паша тиранин" (Караџић 1841: 157, бр. 232), у којој се појављује Сунчева сестра и три златне јабуке:

Ташун, ташун, та, та
корпа је од злата.

Изнеће је бата
на сунчана врата.

Ручице му јаке
набраће нам јабуке.

Пуну корпу и још две,
и за тебе и за мене.

(Маринковић 2019: 21)

3. ЗАКЉУЧАК

Усмена народна књижевност и књижевност за децу повезане су од самог почетка развоја ауторске књижевности за децу у Срба. Народни мотиви инспирација су и савременим ауторима за децу као што је Симеон Маринковић. У својој збирци *Где зека пије воду?* аутор приближава народне мотиве савременој деци. Циљ рада био је анализа језичко-стилских доминанти у овој збирци. Утврдили смо да је дете у овој збирци смештено у реални свет, на шта указује одабир лексике, са изузетком једне ташуњаке, која има бајковити сиже. Употребљена лексичка и граматичка структура збирке у складу је са развојем говора најмлађег детета. Запажен је утицај народне лексике, посебно у домену устаљених израза. Јављају се и иновације у форми да би се остварила рима. Граматичке форме су сведене на просте реченице и на ограничен репертоар зависносложених реченица. Запажено је коришћење ономатопеја и стилематична употреба црте. Од стилских фигура користи се алитерација у брзалицама и метафора у загонеткама. Поређење се ретко користи. Изражена је персонификација животиња. Од иновативних стилских поступака примећује се функционално транспоновање ономатопеја у функцији предиката. Аутор користи дијалошку форму у ређалицама, као и форму питања и одговора, повремено праћену и показивачким гестом. Употребљава

се и контраст као стилски поступак, а спорадично се јављају и игре речима засноване на творби речи. Ове песме имају утилитарни карактер, али повремени стилематични поступци, као што је постављање атрибута у постпозицију, доприносе и поетском и ритмичком доживљају текста и учествују у естетском васпитању детета.

ИЗВОР

Маринковић (2019): Симеон Маринковић, *Где зека пије воду*?: *Песме за најмлађе по народним мотивима*, Београд: Креативни центар.

ЛИТЕРАТУРА

Воркапић (2023): Марија Воркапић, Настајање сложеница – игролики приступ творби речи, *Методичка теорија и пракса*, 26, Београд: Факултет за образовање учитеља и васпитача, 23–35.

Вукомановић Растегорац (2016): Владимир Вукомановић Растегорац, *Језик и стил поезије за децу предзмајевског периода* (необјављена докторска дисертација), Београд: Филолошки факултет.

Грујић (2010): Тамара Грујић, *Змајево песништво за децу и усменокњижевна традиција*: *Рефлекси усмене књижевности у поезији за децу Јована Јовановића Змаја – заступљеност и функција*, Нови Сад: Змајеве дечје игре.

Ђорђевић (2025): Марко Ђорђевић, *Усмена успаванка – сижејно-тематски регистар, традицијски оквири и ритуално-магијски контекст* (необјављена докторска дисертација), Београд: Филолошки факултет.

Јовановић (2010): Владан Јовановић, *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Караџић (1841): Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме, скупио их и на свјет изнео Вук Стеф. Караџић*, *Књига прва у којој су различне женске пјесме*, Беч: У штампарији јерменскога манастира.

Клајн (2003): Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ковачевић (2015): Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.

Ковачевић (2019): Милош Ковачевић, Стилско-језичке доминанте у *Зову тетреба Љубивоја Ршумовића*, у: С. Маринковић, Љ. Костић (ур.), *Књижевно дело Љубивоја Ршумовића*, Ужице: Педагошки факултет у Ужицу, 287–306.

Ковачевић (2024): Милош Ковачевић, Језичко-стилске доминанте поезије Мирјане Булатовић, *Књижевност за децу у науци и настави*, зборник радова, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 61–73.

Маринковић и др. (2022): Snežana Marinković, Daliborka Purić, Ljiljana Kostić, Percepcija uloge uspavanke u razvoju dece predškolskog uzrasta iz ugla vaspitača, u: S. Rutar, D. Felda, M. Rodela, N. Krmac, M. Marovič, K. Drljić (ur.), *Prehodi v različnih socialnih in izobraževalnih okoljih*, Koper: Založba Univerze na Primorskem, 157–173.

Милинковић (2011): Миомир Милинковић, Дете и књижевност у историјској ретроспективи, *Детињство*, 1, Нови Сад: Међународни центар књижевности за децу Змајеве дечје игре, 39–46.

Мићић, Вукомановић Растегорац (2016): Višnja Mićič, Vladimir Vukomanović Rastegorac, Kako nastaju reči: igroliki pristup tvorbi reči u predškolskoj ustanovi, *Savremeno predškolsko vaspitanje u obrazovanje: izazovi i dileme*, Jagodina, 195–208.

Пешикан Љуштановић (2011): Љиљана Пешикан Љуштановић, Дете у усменој успаванци – узрасни или обредни статус?, *Детињство*, 1, Нови Сад: Међународни центар књижевности за децу Змајеве дечје игре, 13–22.

Пешикан Љуштановић (2022): Љиљана Пешикан Љуштановић, Укрштај усмене и писмене културе у књижевности за децу, у: А. Вранеш (ур.), *Књижевност за децу кроз призму мултикултуралности*, Андрићград: Андрићев институт, 7–32.

Ристановић (2011): Цвијетин Ристановић, Дјечји узрасти и рецепција књижевног текста, *Детињство*, 1, Нови Сад: Међународни центар књижевности за децу Змајеве дечје игре, 62–69.

Спасић (2011): Јелена Спасић, Узрасни идентитети у одразу књижевности за децу, *Детињство*, 1, Нови Сад: Међународни центар књижевности за децу Змајеве дечје игре, 46–53.

Спасић (2020): Јелена Спасић, Језички развој детета предшколског узраста, *Узданица*, XVII/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 171–178.

Спасић (2021): Јелена Спасић, *Језичке игре у говорном развоју*, Београд: Креативни центар.

Танасић (2005): Срето Танасић, Синтакса глагола, у: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременога српскога језика: Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.

Jelena M. Pavlović Jovanović
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Scientific Research Center

LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF THE COLLECTION *GDE ZEKA PIJE VODU? (PESME ZA NAJMLAĐE PO NARODNIM MOTIVIMA)* BY SIMEON MARINKOVIĆ

Summary: This paper examines the dominant linguistic and stylistic procedures in Simeon Marinković's collection *Gde zeka pije vodu?*. The collection was published in 2015 by Kreativni centar. Folk poetry has inspired authors of Serbian literature for children since its inception; for example, traces of folk literature are evident in the works of Zmaj. These influences are also present in contemporary literature, as exemplified by the selected volume. The study traces dominant linguistic and stylistic features within the collection. It was determined that the lexical system is limited and largely confined to the vocabulary from everyday life. The repertoire of syntactic units is likewise restricted, with simple sentences predominating. Among complex subordinate constructions, purpose clauses introduced by the general subordinating conjunction *da* are dominant. When it comes to stylistic figures, metaphor, synecdoche and simile occur rarely. Personification is frequent but restricted to animals. The analysis noted the effective use of dialogue, contrast and a modified Slavic antithesis in some poems. Creative use of the dash, functional transposition of onomatopoeia and inventive word-formation were observed. Alliteration predominates in tongue-twisters. Taken together, these features render *Gde zeka pije vodu?* a valuable first encounter for very young children with modernized motifs drawn from folk literature.

Keywords: children's literature, folk literature, Serbian language, stylistics, Simeon Marinković, *Gde zeka pije vodu?*.